

УДК: 378.011

ЧУБРЕЙ Олександра Степанівна –
кандидат історичних наук,
доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту
Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича
<https://orcid.org/0000-0002-3585-882X>
e-mail: zarivnal@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір зумовили необхідність пошуку та реалізації новітніх підходів до забезпечення якісно нового рівня професійної підготовки майбутніх учителів, про необхідність використання кращих зразків світового досвіду та національні надбання в галузі освіти, наголошується в проекті Закону України «Про освіту» (2017 р.), «Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи» (2016 р.), у Законі України «Про вищу освіту». Вивчення досвіду професійної підготовки майбутніх учителів географії в європейських країнах відкриває нові можливості для педагогічної освіти в Україні в умовах її адаптації до вимог загальноєвропейського освітнього простору. Значний науковий інтерес становлять прогресивні здобутки європейських країн, що демонструють високий рівень професійної підготовки майбутніх учителів географії, відповідно до світових стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний досвід в галузі професійної підготовки майбутніх учителів розглядається в працях українських та зарубіжних науковців: К. Котун, Е. Куандикова, А. Соколова, М. Шаброл, В. Дезертр.

Проте, питання вивчення європейського досвіду підготовки майбутніх учителів географії не отримало належної уваги, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – вивчити досвід професійної підготовки майбутніх учителів географії в європейських країнах (Франція, Німеччина, Італія, Іспанія, Великобританія, Швеція, Фінляндія) та виявити перспективні концепти актуальні для впровадження в Україні в умовах трансформації освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна підготовка майбутніх учителів географії у Франції характеризується певною ізоляцією від інших європейських країн. Це зумовлено тим фактом, що практично всюди

використовується французька мова, а англійська певним чином зневажається.

Цікавим є те, що напрям підготовки обирає студент сам, але дисципліни у кожному напрямі у більшості обов'язкові. При цьому, слід відмітити, що нині у Франції все більш популярними стають такі напрями підготовки майбутніх учителів географії як: регіональна географія, регіональний вплив та територіальне планування. Також, у більшості університетів, відбувається інтегрована професійна підготовка майбутніх учителів, наприклад, з географії та економіки, географії та історії тощо [4].

У ході професійної підготовки майбутніх учителів географії у Франції найбільш розповсюдженими є семінари, на які відводиться від 59 до 73 % усього навчального часу, а решта часу зайнято лекційними заняттями. При цьому, практичні роботи майже не зустрічаються. У професійній підготовці є п'ять великих блоків: фундаментальні дисципліни (суто географічні), додаткові дисципліни (гуманітарні), методологічний блок (географічні дисципліни спеціалізації), додаткові дисципліни (іноземна мова) та група відкритих і доповнених дисциплін, в якій студенти можуть обирати предмети інших факультетів та спеціальностей [5].

Для здобуття посади вчителя географії майбутній фахівець повинен скласти спеціальний іспит – агрегацію, що по своїй суті є загальнонаціональним конкурсом на посаду викладача ліцею. При успішному проходженні цього іспиту, майбутньому вчителю присвоюється вчене звання «агреже». Ще однією можливістю посісти посаду вчителя географії є отримання CAPES – сертифіката про спеціальну професійну підготовку працівників середньої освіти [7].

Професійна підготовка майбутніх учителів географії у **Німеччині** трансформувалася під впливом Болонського процесу, що пов'язано з загальноєвропейськими процесами глобалізації та інтеграції, необхідністю підвищення мобільності студентів та

викладачів та нестачею вчителів географії на внутрішньому ринку праці.

Вищу географічну освіту в Німеччині можна здобути: у класичному університеті, університеті прикладних наук та у педагогічних коледжах, де готують учителів географії за двома рівнями – бакалавр (шість семестрів) та магістр (чотири семестри). Слід відмітити, що навчання може бути розпочато як в осінньому, так і у весняному семестрі, а оновлення навчальних програм відбувається кожні сім років [14].

Вона включає в себе широку предметну область підготовки, що поділяється на фізичну та суспільну географію, які розвиваються паралельно як самостійні напрями. Так, *фізична географія* у Німеччині включає: кліматологію, ландшафтну екологію, геоморфологію, гідрологію, океанологію, біогеографію, кріолітологію, географію ґрунтів, палеографію та гляціологію. До *суспільної географії* віднесено: культурна географія, географія населення, географія релігій світу, лінгвістична географія, географія діалектів німецької мови, політичну географію, військову географію, геоурбаністику, соціальну географію, географію злочинності, транспортну географію, економічну географію, географію сільського господарства, географію торгівлі, географію промисловості та географію туризму. Самостійними напрями також є *релятивістська географія*, що побудована на порівняльному аналізі територій та *географія розвитку*, предметом вивчення якої є динаміка просторових різниць якості життя у різних регіонах, географія природних ризиків, історична географія, регіональна географія, математична та прикладна географія [8].

В Іспанії професійна підготовка майбутніх учителів географії реалізована на базі центрів (відділень), що входять у склад різних факультетів, переважно гуманітарних наук, найчастіше це факультети філософії та філології. Така професійна підготовка також ведеться на факультетах де поглиблено вивчають фізику атмосфери (метеорологія та кліматологія), відділеннях туризму й іноземних мов та педагогічних факультетах [11]. Нині в Іспанії реалізована двоохрітнева освіта майбутніх учителів географії – бакалавр, термін навчання чотири роки, та магістр, термін навчання – один, два роки. Крім цього є докторантура, яка передбачає підготовку до захисту докторської дисертації. Тривалість навчання у докторантурі складає чотири роки [10].

Навчання за програмою бакалавра складає 250 кредитів (60 кредитів на рік). Після завершення навчання у ВНЗ Іспанії можна отримати наступні спеціалізації: бакалавр географії, бакалавр географії та історії, бакалавр географії та територіального планування, бакалавр географії та навколишнього середовища, бакалавр географії, територіального планування та охорони навколишнього середовища [11].

Серед обов'язкових дисциплін особливе місце посідають картографія та географічні інформаційні системи. Основними напрями підготовки майбутніх учителів географії є фізична географія, соціально-економічна географія та регіональна географія. Так, фізична географія включає: біогеографію, кліматологію та геоморфологію (обсягом від 6 до 12 кредитів), що складає не менше 10% обсягу базових та обов'язкових дисциплін. Соціально-економічна географія включає такі курси, як: географія сільської місцевості, урбаністика, географія населення, економічна географія, що разом складає не менше 20% базових та обов'язкових дисциплін. Регіональна географія представлена такими дисциплінами як: географія Іспанії, географія Європи, географія власної автономної області, географія інших частин земної кулі. Зважаючи на інтегрований характер дисциплін цього напрямку, вони можуть бути віднесені як до фізичної, так і до соціально-економічної географії [6].

Професійна підготовка майбутніх учителів географії у **Великобританії** реалізована на двох рівнях – бакалавр (3 роки) та магістр (1 рік). Основними напрями підготовки є: фізична географія, суспільна географія та екологічна географія.

Програма професійної підготовки майбутніх учителів географії включає чотири основні розділи: 1) обов'язкові загальноосвітні базисні курси; 2) цикл психолого-педагогічних дисциплін (загальні основи педагогіки, психології, шкільної гігієни та історії педагогіки; 3) один-два предметних курси поглибленого вивчення на вибір студента; 4) професійно зорієнтовані курси [2, с. 4].

Основними інноваційними технологіями навчання у Великобританії є тьюторство, персоналізоване навчання та взаємне навчання. Серед форм організації навчання переважають лекція, семінар, тьюторіал, дискусія, самостійна робота, лабораторна робота, практична робота, спільна рецензія на проекти і дисертації, телеконференція. Аудиторне навантаження складає 20-25% від

загального обсягу навчального часу), самостійна робота – 60%, а решта часу – тьюторство і менторство [3].

Професійна підготовка майбутніх учителів географії у Швеції передбачає реалізацію програм двох рівнів: бакалавр та магістр. Програма навчання бакалаврів розрахована на три роки (180 кредитів).

Магістерські програми передбачають навчання впродовж двох років і засвоєння дисциплін в обсязі 120 кредитів, більшу частину з яких студенти вибирають самостійно. При цьому програми для бакалаврів доступні як шведською, так і англійською мовою, а програми для магістрів ведуться тільки англійською мовою, оскільки до складу груп входять студенти з різних країн світу [5].

Важливою складовою навчання майбутнього вчителя географії є польові практики, але їх тривалість невелика – 1–2 тижні. Обов'язковим етапом таких практик є формування команди студентів, яка організовується на весь період навчання. Перша практика зорієнтована на виїзди у різні райони країни для знайомства з природними ландшафтами Швеції. Крім цього передбачено дальню практику тривалістю два тижні, яка організовується у кінці навчання і проводиться у зарубіжних країнах. Проте у зв'язку з високою вартістю таких практик і можливістю університету компенсації тільки половини витрат, не всі студенти можуть її пройти. Ті, що залишилися можуть проходити практику у Швеції на будь-якому з вибраних об'єктів відповідно до профілю освіти [4].

Професійна підготовка майбутніх учителів географії у Фінляндії реалізовано на трьох рівнях: бакалавріат (3–5 років), магістратура (2–4 роки) та аспірантура (4 роки). Особливо слід відмітити, що у Фінляндії законодавчо закріплено право на безкоштовну освіту всіх рівнів незалежно яка вона за рахунком як для громадян країни, так і для іноземців.

Вступ на бакалавріат здійснюється за результатами конкурсу оцінок в атестаті та вступних екзаменів, питання до яких готується на основі відкритих навчальних матеріалів початкової та середньої школи. Навчання у бакалавріаті ведеться виключно фінською мовою (крім курсів, які читають викладачі іноземці). При цьому, студент не обмежений рамками фіксованого розкладу і може прослухати курси у будь-який рік свого навчання (самостійно скласти розклад), але деякі базові курси рекомендовані тільки для першого курсу. Присутнє денне та вечірне

навчання, при цьому студент може обрати одну з чотирьох груп (ранкова, дві денних, одна вечірня) для яких читаються однакові курси. Особлива увага приділяється практичним заняттям, на які відводиться набагато більше часу ніж на лекції. Більшість семінарів та практичних занять направлено на самостійну роботу або співробітництво у малих групах. Широко розповсюджені зарубіжні стажування, які тривають один-два семестри [4].

Серед інновацій у професійній підготовці майбутніх учителів географії слід відмітити книжні та комп'ютерні курси. Так, у книжних курсах студенти самостійно освоюють певну тему за книгою, після чого складають іспит. В «комп'ютерних» курсах студенти за допомогою комп'ютерної програми самостійно вивчають і складають обов'язкову географічну номенклатуру [1].

У Фінляндії широко використовується середовище електронного навчання ВНЗ, яке надає доступ студентам до навчальних матеріалів, електронної бібліотеки та інших університетських ресурсів. Тому студенти на лекціях практично не конспектують навчальний матеріал, а для підготовки до екзаменів використовують слайди презентацій, які викладачі завантажують у загальноуніверситетську систему Oodi [9]. Ця ж система використовується й для завантаження виконаних ними завдань у рамках курсу.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Проведений аналіз перспективних концептів професійної підготовки майбутніх учителів географії в європейських країнах (Франції, Німеччини, Італії, Іспанії, Великобританії, Швеції, Фінляндії) дозволив виявити наступні особливості: професійна підготовка майбутніх учителів географії у Франції визначається певною консервативністю та самобутністю, що дає можливість студентам вільного вибору як окремих дисциплін, так і напрямку спеціалізації. Ключовим видом професійного навчання є семінари; професійна підготовка майбутніх учителів географії у Німеччині характеризується різноманітністю охоплення напрямів предметної області та специфічною роллю професорського складу. Серед інновацій слід відмітити проектні семінари та проходження стажування за кордоном; в Італії особлива увага надається виконанню студентом випускної роботи, на яку відводиться один семестр; в Іспанії представлена трьома напрямками – фізичною, соціально-економічною та регіональною географією.

Серед обов'язкових дисциплін особливе місце посідають картографія та географічні інформаційні системи; Професійна підготовка майбутніх учителів географії у Великобританії характеризується використанням тьюторської технології та менторства й довгою тривалістю педагогічної практики (від 25 до 32 тижнів). При цьому, для викладання географії у державних закладах освіти необхідно мати статус кваліфікованого вчителя; в Швеції професійна підготовка майбутніх учителів географії характеризується великою кількістю курсів за вибором (15-45 кредитів) та великим обсягом часу на написання випускної роботи (30-60 кредитів). Цікавим є досвід проведення дальніх практик у зарубіжних країнах; у Фінляндії є вельми демократичною, інноваційною та безкоштовною як для громадян країни, так і для іноземців. У ній студент практично не обмежений рамками фіксованого розкладу. Характерною особливістю ВНЗ Фінляндії є використання електронного середовища навчання.

Отже, в європейських країнах надається можливість студентам вільного вибору як окремих дисциплін, так і напряму спеціалізації. Серед обов'язкових дисциплін особливе місце посідають картографія та географічні інформаційні системи. Студент практично не обмежений рамками фіксованого розкладу. Характерною особливістю є використання електронного середовища навчання. Серед інноваційних методів викладання слід відмітити проектні семінари та проходження стажування за кордоном впродовж одного семестру, використанням тьюторської технології та менторства й довгою тривалістю педагогічної практики. Цікавим є досвід проведення дальніх практик у зарубіжних країнах.

Перспективи подальших досліджень полягають в аналізі досвіду професійної підготовки майбутніх учителів географії у країнах дальнього зарубіжжя та виявлення перспективних концептів актуальних для впровадження в Україні в умовах трансформації освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Котун К. В. Педагогічна освіта Фінляндії у контексті європейського виміру: метод, рек. / К. В. Котун. – К.: Вид. Ін-ту обдарованої дитини, 2014. – 60 с.
2. Куандыкова Э. Т. Подготовка педагогических кадров за рубежом: анализ современного состояния и тенденций развития / Э. Т. Куандыкова, Г. Т. Куандыкова, Г. Т. Асылбекова, А. К. Диканбаева, М. Н. Ермаханов,

А. А. Еримбетова, У. О. Сабденова // Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. – 2016. – № 8–1. – С. 82–84.

3. Соколова А. В. Професійна підготовка вчителя у системі педагогічної освіти Англії і Шотландії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Алла Вікторівна Соколова. – Одеса, 2009. – 22 с.

4. Университетская география в современном мире / Под. ред. А. С. Наумова. – М.: 000 «Буки Веди», 2016. – 282 с.

5. Chabrol M. Je reussis en geo / M. Chabrol, A. Monot. – Paris: Armand Colin, 2012. – 200 p.

6. Datos Basicos del Sistema Universitario Espanol. Curso 2013/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mecd.gob.es/dms/mecd/educacion-mecd/areas-educacion/uni-versidades/estadisticas-informes/datos-cifras/DATOS_CIRAS_13_14.pdf.

7. Dezert B. La geographie en France / B. Dezert, J. Bastie // Belgeo. – 2004. – № 1. – P. 69–82.

8. Geographie in Deutschland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.geographie-studieren.de.

9. How to Use WebOodi - Instructions for Students [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oodi.aalto.fi/Oodi/e/instructions_for_students.html.

10. La investigacion geografica en Espana (1990-2012) // Teodoro Lasanta y Javier Martfn Vide (Coordinadores). – Madrid: Asociacion de Geografos Espanoles: Institute» Pirenaico de Ecologia (CSIC): Centro de Ciencias Humanas y Sociales (CSIC). – 2013. – 510 p.

11. Libro Blanco del Título de Grado en Geografia y Ordenación del territorio. Agenda Nacional de Evaluacion de la Calidad y Acreditacion. Madrid, mayo 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aneca.es/var/media/150444/libroblanco_ju_n05_geografia.pdf.

12. Office national d'information sur les enseignement et les professions (Національне інформаційне бюро освіти та спеціалізації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.onisep.fr>.

13. Stockholms universitet. Geography programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.su.se/english/departments>.

14. Universities in Germany. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.deutschland-auf-einen-blick.de/universitaeten/erdkunde.php>.

REFERENCES

1. Kotun K. V. (2014). *Pedahohichna osvita Finliandii u konteksti yevropeiskoho vymiru*. [Educational education of Finland in the context of European dimension]. Kyiv.

2. Kuandkova, E. T. (2016). *Podhotovka pedahohycheskykh kadrov za rubezhom: analiz sovremennoho sostoiannya y tendentsyi razvytiya*. [Training of teaching staff abroad: analysis of the current state and development trends]. Moscow.

3. Sokolova, A. V. (2009). *Profesiina pidhotovka vchytelia u systemi pedahohichnoi osvity Anhlii i Shotlandii*. [Professional training of teachers in the system of pedagogical education in England and Scotland]. Odesa.

4. *Unyversytetskaia heohrafiya v sovremennom myre (2016)*. [University geography in the modern world]. Moscow.

5. Chabrol M. Je reussis en geo / M.Chabrol, A.Monot. – Paris: Armand Colin, 2012. – 200 p.

6. Datos Basicos del Sistema Universitario Espanol. Curso 2013/2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mecd.gob.es/dms/mecd/educacion-mecd/areas-educacion/uni-versidades/estadisticas-informes/datos-cifras/DATOS_CIRAS_13_14.pdf.

7. Dezert B. La geographie en France / B. Dezert, J..Bastie // Belgeo. – 2004. – № 1. – P. 69-82.

8. Geographie in Deutschland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.geographie-studieren.de.

9. How to Use WebOodi - Instructions for Students [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://oodi.aalto.fi/Oodi/e/instructions_for_students.html.

10. La investigacion geografica en Espana (1990-2012) // Teodoro Lasanta y Javier Martfn Vide (Coordinadores). – Madrid: Asociacion de Geografos Espanoles: Institute» Pirenaico de Ecologia (CSIC): Centro de Ciencias Humanas y Sociales (CSIC). – 2013. – 510 p.

11. Libro Blanco del Título de Grado en Geografía y Ordenación del territorio. Agenda

Nacional de Evaluacion de la Calidad y Acreditacion. Madrid, mayo 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aneca.es/var/media/150444/libroblanco_jun05_geografia.pdf.

12. Office national d'information sur les enseignement et les professions (Національне інформаційне бюро освіти та спеціалізації. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.onisep.fr>.

13. Stockholms universitet. Geography programs [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.su.se/english/departments>.

14. Universities in Germany. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.deutschland-auf-einen-blick.de/universitaeten/erdkunde.php>.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ЧУБРЕЙ Олександра Степанівна –

кандидат історичних наук, доцент кафедри економічної географії та екологічного менеджменту Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх учителів географії до професійної діяльності в умовах трансформації освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

CHUBREI Oleksandra Stepanivna –

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Geography and Ecological Management of Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University.

Circle of scientific interests: preparation of future geography teachers for professional activity in the conditions of transformation of education.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2019 р.

УДК 37.047

УЛИЧНИЙ Ігор Любомирович –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка <https://orcid.org/0000-0002-5109-5200> e-mail: UlichIL@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ІЗ СТАРШОКЛАСНИКАМИ В ПРОЦЕСІ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Профільна спрямованість навчання сьогодні є провідною ідеєю старшої ланки загальної середньої освіти у світовому та європейському освітніх просторах. Профілізація потрібна для

забезпечення індивідуальних потреб школярів, які виявляють підвищений інтерес до окремих предметів, для професійного самовизначення старшокласників, полегшення їх адаптації до самостійного життя. У Національній доктрині розвитку